

REMÉNYIK SÁNDOR

Békássy Ferenc

ERDÉLYI SZEMLE 1918. AUGUSZTUS 25.

*„Valahol, künn orosz határon
Lesz az utolsó pillanat,
S ha csürbe takarít az élet.
Majd ad helyettem másikat.”*

Ezt írta a hadbavonuló huszárönkéntes. És 1915. június havában, alig 23 éves korában elesett Dobropoutznál, a északkeleti fronton. Halálát nem volt nehéz megjósolnia: talán nagyobb valószínűséggel jövedölhetett, mint az „Egy gondolat bánt engemet” költője. Mert a halál ma erősebb legény és nagyobb rendet vág. Ő ugyan nem vágott erre a „szép” halálra, de nem is panaszkolta fel sorsát. Egykedvűen, a Stoikus szemével nézte, tudatában annak, hogy minden elmúlik és semmi sem pótolhatatlan. Ez utóbbi hitében tévedett csak. Földi életének összetört lámpásából egy gyöngye kéz kiemelte a múlhatatlan lángot. Az édesanya keze. Békássy Istvánné elesett fiának négy posthumus kötetét adta ki eddig. Mintha felénk fordulna ez a fáklyavivő, tragikus asszony s azt mondaná: Hogy nekem mi volt, azt el nem mondhatom; de lássátok meg, hogy mi volt *néktek*. Amit én vesztettem Öbenne, az az én szívem gyötrelmes titka; de amit ti magyarok mindnyájan, akik szomjaztatok a szépséget és az igazságok, amit ti vesztettetek el benne, azt felmutatom. És mi valóban megdöbbenve látjuk, hogy „elmerült egy sziget”, amit külön saját és nem pótolható értékék világát hordozta. Ami megmaradt belőle: néhány vésző piros korallzaton a sötét óceánban; mint kezdés is hatalmas, mint töredék is nagyszabású.

Békássy Ferenc univerzális érdeklődésű és sokféleágazó hajlamokkal, képességekkel megáldott lélek volt. Irodalmi hagyatékában van két kötet költemény s két vastag kötet próza. Prózájában vannak rendkívüli finomsággal megírt lírai képek, novellák, egy készülő regény témája, mintegy csontváza, rövidebb kritikai jegyzetek, hosszabb és igen alapos irodalmi tanulmányok, végül tisztán elvont, elméleti kísérletek az általános filozófia terén. Legjellemzőbb ránézve az az örökké nyugtalan, boncoló szellem, amely minden tevékenységét gazdagon s erőteljesen áthatotta. *Analitikus elme* volt, a világot és önmagát folyton részekre szedő, meg újra összeállító. Sehol semmi készlet át nem vett, mindent *érték*előbb és mindent *magáévá* akart tenni mielőtt másoknak továbbadná. Valósággal ujjá akarta teremteni a világot önmagában. Erős egyéniségek töretlen útja ez. Ő tudta, hogy könnyű dolga nem lesz.

„ A kisköltők között, ahol
A gondolat felhő gomoly
Az élet végig : hangulat,
Ahol az óhaj : akarat,

Hiába, nem lehet helyem,
Nehezebb lesz nekem.”
Hivatását ismeri, de erejét is érzi:
„És még te félsz szívem, hogy nyers az aranyad?
Hogy benned víz erő féktelen durva vad?
Csilloghat akkor is víz, ha csekély,
Nagy vad hullámot csak úgy vet, ha mély.
Nem ég a mécsesedben hasznos, szelíd világ?
Égig lobogni hadd! Hát uras a világ?”

Kereső, nyugtalan, analitikus a költészete is. De a keresése nem jelent szertelenséget formában, hangban, a nyugtalansága nem jelent anarchiát. Ez a kutató, boncoló, mindent ujjáértékelő lélek nem rombolni akart, nem a mindenáron – ujat, az önmagáért való ujat akarta. Nagy önfegyelemmel kezelte ez a fiatal ember a saját kritikus, szkeptikus hajlamait is. Nem rajta múltott, ha az összeállításban nem volt még olyan erős, mint a kritikában. Nem egészen rajta, nem tehetségének a természetén mult, ha az analysis szelleme gyakran nehézkessé, homályossá tette költeményeit, prózai gondolatmenetét is.

Néha chaotikusnak érezzük eszmevilágát, pedig csak a kifejezésmód chaotikus. *A stylus teljességéig* nem volt már ideje eljuthatni Békássy Ferencnek. Nagyon komplikált, sokszálú lélek volt, de önmagát nagyon keményen formáló. Bizonyos, hogy eljut a művészet tetejét jelentő, nagyon komplikált érzések *nagyon egyszerű kifejezéséig*, ha – át nem fut nemes szíven a sorsot jelentő orosz golyó. Költeményei így is, egészen magános, különálló művészi darabok mai irodalmunkban. Sokféle, valószínűleg angol irodalmi megtermékenyülésnek is eredményei. De egészen egyéni írások. Az új magyar lyra nem volt különösebb hatással Békássyra. A cambridge-i egyetemen tanult. Az itthoni mozgalmakat itthon is mintegy kívülről nézte, áramlatukba bele nem jutott, ezért tudta az egész új magyar költészetnek oly nyugodt, elfogulatlan, objektív rajzát adni egy tanulmányában, melyet először angol nyelven irt s angol közönségnek olvasott fel. Ez a tanulmány egy-egy tuzásától, túlértékelő tévedésétől eltekintve, már ugy hat, mintha a távol jövő irodalomtörténete beszélne a kartárs ajakán s szögezné le dörgő kalapácsütésekkel a megállapított értékeket. *Ítélet* ez, nem merő udvarias pszichologizálás pld. A Schöpflin kritikái. És bizony ez az ítélet nem mindig kedvező. Jóleső hallani Békássy kemény szavát a „Nyugat” érzékies irányu novelláiról, verseiről is.

„Ily dolgokról írni könnyű nagyon... fölösleges is, de a modern légkör nem tartja tiszteletben az ember magánéletének elvonultságát s ugy látszik, a modernek önmagukra nézve sem érzik az ily tisztelet szükségességét.”

Az Ignotusok és Hatvany Lajosok Magyarországon élt hát magyar, modern gondolkodó, aki *így* mert írni és beszélni. Író, aki a mindenható korszellemnek nem tudott hizelegni! Akit álszeméremmel vádolni sem lehet, hiszen boncoló elméje kiméletlenül fürkészett végig mindeneket. – Békássy Ferencnek, a költőnek, a kritikusnak, a gondolkodónak, a virágjában lehullott gazdag léleknek megőrizzük emlékezetét.